

Сімакова Світлана Іванівна, доцент
кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного
університету, кандидат юридичних наук,
доцент

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОБАЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Дитяча злочинність є поширеним явищем в Україні. Щороку засуджують до різних строків ув'язнення понад 20 тис. підлітків. Це не дивно, оскільки якість життя в країні помітно погіршується, а отже, молодшає і злочинність. На жаль, каральна система в її нинішньому вигляді не здатна перетворити юних правопорушників на законслухняних громадян. Тому вона потребує істотних реформ і змін.

24 травня 2011 року Президент України ухвалив Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. У цьому документі з-поміж функцій передбачено збирання, узагальнення та надання суду інформації соціально-психологічного характеру про особу неповнолітнього правопорушника, а також забезпечення здійснення належного патронажу щодо неповнолітніх, які перебувають у спеціальних виховних установах або звільнені з них, сприяння їх соціальній адаптації та реінтеграції, зокрема, шляхом забезпечення таких неповнолітніх соціальним житлом, надання допомоги у працевлаштуванні, отриманні освіти. Згодом зазначена функція була втілена у прийнятому 5 лютого 2015 року Законі України «Про пробацію», який у ст. 12 закріпив особливості здійснення пробації щодо неповнолітніх.

Відповідно до закону пробація – система наглядових і соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Мета таких заходів – не покарати, а перевиховати й запобігти новим злочинам у майбутньому.

Ювенальна пробація здійснюється з урахуванням вікових, психологічних особливостей неповнолітніх і спрямована на забезпечення їхнього нормального фізичного і психічного

розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. Пробацію щодо неповнолітніх здійснює орган пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що забезпечують їх соціальний захист і профілактику правопорушень. Крім того, орган пробації має готувати досудову доповідь про обвинуваченого, яка повинна містити: інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку; рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику вчинення повторних кримінальних правопорушень. Для цього вивчає вплив криміногенних факторів на підлітка та рекомендує судді заходи, які допоможуть конкретно цій дитині. Це дає змогу суду не формально ставитися до винесення вироків у справах неповнолітніх. Однак нині норма досудової доповіді не застосовується через нечітко встановлену процедуру.

Підлітковий вік – найважливіший період у психосоціальному розвитку людини. Підліток – уже не дитина, але ще не дорослий. Він активно включається в доросле життя, формує свою ідентичність, освоює різні вимоги соціуму та соціальні ролі. Його життєва орієнтація залежить від пізнання себе, власної поведінки, адекватної самооцінки й ефективної комунікації серед однолітків і дорослих [1, с. 37].

У спрямуванні заходів пробації щодо неповнолітніх увагу акцентовано на: забезпеченні їхнього нормального фізичного і психічного розвитку; профілактиці агресивної поведінки; мотивації позитивних змін особистості; поліпшенні соціальних стосунків.

Соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників. Заходи пробації реалізуються у взаємодії з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень.

У нових центрах ювенальної пробації підлітки проходять корекційні програми з управління гнівом, керування емоціями, вирішення конфліктів, матимуть можливість для цікавого

навчання та корисного дозвілля. Сьогодні в Україні офіційно відкрито дев'ять центрів ювенальної пробації. До кінця 2017 року таких центрів буде функціонувати дванадцять. У центрі відвідування для дітей, які перебувають у конфлікті із законом, працюють із трьома категоріями підлітків. Це ті, які вже мають вироки суду, ті, справи яких знаходяться на розгляді в суді, та підлітки, які ще нічого не вчинили, але потенційно належать до груп ризику. Для них і для їхніх рідних забезпечуватиметься індивідуальний супровід, який дасть змогу працювати з поведінкою та стосунками дитини з рідними, друзями, у школі та громаді. Також у центрах проводяться тренінги для неповнолітніх. Метою таких тренінгів є: соціально-виховна робота, спрямована на досягнення мети виправлення засуджених; усунення джерел внутрішніх конфліктів; переконаність у реальності здійснення намічених цілей; очікування позитивних результатів; підтримання активного настрою і життєвого оптимізму. У центрах створюється максимально затишна атмосфера – кухня із чаєм та печивом, канапи для відпочинку, комп'ютери. Можна прийти поговорити із психологом, можна просто посидіти в Інтернеті. Раз на тиждень відбувається двогодинне групове заняття, центр відчинений щодня, і туди можна приходити будь-коли. Практика свідчить, що діти спочатку ставляться недовірливо й навіть вороже до того, що хтось збирається їх «вчити жити» чи «виправляти». Однак за кілька занять вони приходять уже із задоволенням [2, с. 77].

Отже, основними завданнями органу пробації щодо неповнолітніх є: підготовка досудових доповідей щодо неповнолітніх обвинувачених; реалізація пробаційних програм стосовно неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи з неповнолітніми засудженими; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, до звільнення; сприяння у залученні засуджених неповнолітніх до навчання та здобуття ними повної загальної середньої освіти; реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Пробація щодо неповнолітніх в Україні має бути тією дієвою системою наглядових, соціальних, виховних і профілактичних заходів, які нададуть можливість здійснювати ефективне запобігання злочинності неповнолітніх в органах виконання покарань, оскільки власне невирішеність соціальних та особистісних проблем засуджених стає причиною вчинення ними злочинів і, що головне, підставами для рецидиву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пенитенциарная психология, педагогика и совершенствование организации воспитательной работы с осужденными в ВТК: учеб.-метод. пособие / под ред. В. Н. Синева, В. И. Кривуши. – Киев: РИО Ин-та УАВД, 1993. – С. 37–38.

2. Янчук О. Ресоціалізація неповнолітніх, які відбувають покарання / О. Янчук // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002. – № 1. – С. 75–83.

Сліденко Ігор Дмитрович, суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Право переповнене суперечностями та парадоксами. Деякі його теорії суперечать одна одній, причому це стосується і базових елементів – суверенітету, суб'єктивних прав і свобод, співвідношення держави і громадянського суспільства тощо. І хоча зазначені проблеми не ставлять під сумнів очевидні успіхи правової науки, слід констатувати прикрий, на наш погляд, факт: конституційне право не може коректно визначити межі свого незнання. Саме тому потрібні нові знання про наявні системи в праві, які надади б можливість узгодити їх із реаліями сьогодення. Із цієї позиції найважливішим є методологічний потенціал дослідження. Основою такого потенціалу, безумовно, є філософський підхід, а це, насамперед, онтологія, гносеологія та когнітологія.

Саме філософський підхід дає змогу уникнути прикрий помилок у дослідженні конституційного контролю, оскільки